

**Lect. dr. Reinhold Gestrich,
Universitatea din Ludwigsburg, Germania**

**OMUL DUHOVNICESC
ȘI TEOLOGIA HARULUI,
ÎN OPERA PĂRINTELUI DUMITRU STĂNILOAE
(recenzie la lucrarea dr. Michael Weber,
„Der geistig-geistliche Mensch im Konzept der Gnade
bei Dumitru Staniloae“¹)**

Abstract: *Michael Weber's book is a description of Father Dumitru Staniloae's theology about "Spiritual Man". In this context, the interest of the Lutheran author is concentrated on the notion of grace in the work of the great Romanian theologian. Michael Weber is convinced that the theology of grace and the theology about Christian holiness in Father Staniloae's work in the spirit of Holy Father. This has a great significance in the context of the ecumenical dialogue. Beyond this, Weber's book signifies an insightful endeavor, meritorious to draw on Staniloae's path in relation to the historical time, when Father Staniloae lived and worked (Weber's subtitle: a theological attempt which takes into consideration the social-cultural plan at the bottom of Staniloae's life) thus, the German readers find in Weber's book a comprehensive exposure of Romanian history of the XXth century around Father Staniloae's work – in a biographical, political, cultural, intellectual, theological and ecumenical way.*

Keywords: *theology of grace, holiness, significance, intellectual way, ecumenical dialogue.*

Autorul Michael Weber, un sas lutheran, care s-a născut în Sibiu, acum părinte evanghelic lângă Frankfurt, a scris o carte despre „Omul

---

1. Michael Weber, *Der geistig-geistliche Mensch im Konzept der Gnade bei Dumitru Staniloae, Eine theologische Untersuchung unter Berücksichtigung des soziokulturellen Hintergrundes*, Berlin, 2012.

duhovnicesc și teologia harului, în opera lui Dumitru Stăniloae“, a prezentat-o ca teză de doctorat în Sibiu în anul 2010 și a publicat-o în limba germană anul trecut. Autorul vrea ca teologia și opera profesorului Stăniloae să fie mai cunoscute în Germania. Weber, expert în operele părintelui Stăniloae, încearcă în cartea sa nu numai o prezentare a teologiei marelui dogmatist român, ci și o descriere a legăturii între lucrarea acestuia și istoria secolului al XX-lea. Citind un număr mare de autori cu care părintele Stăniloae era în dialog, Weber, în plus, s-a ocupat mult cu perioada fascistă și perioada comunistă, în care părintele Stăniloae a lucrat și a petrecut aproape toată viața sa.

Care este motivația pentru apariția cărții lui Weber cu cele 500 de pagini ale sale? De ce a scris cartea aceasta autorul? *Motivul întâi:* Weber este foarte impresionat de puterea spiritualității ortodoxe care a supraviețuit pe vremea comunistă; mai mult, a supraviețuit întărită, consolidată, în timp ce Biserica Evanghelică, pietatea evanghelică în Germania de Est aproape s-a prăbușit în dictatura comunistă și nu s-a regenerat după 1989. Pentru Ortodoxie, o teologie fără spiritualitate nu poate exista! Putem întreba: unde este pietatea, spiritualitatea trăită, în textele de teologie protestantă?

Oricum nu poate exista – după înțelegerea comună – o *Biserică* fără spiritualitate. Weber, membru al unei Biserici mai secularizate, aproape fără mănăstiri, este deosebit de atras – cum scrie autorul în introducere – de îngrijirea sufletelor care are loc în mănăstirile din România. *Motivul al doilea* pentru cartea aceasta: îngrijirea duhovnicească a sufletelor, acordată din partea „părinților bătrâni“ în mănăstirile românești. Această „îngrijire“ duhovnicească are efect, întrucât România nu este dependentă de psihoterapeuți, plătiți de asigurarea de sănătate. Oamenii primesc sfat și ajutor prin călugări duhovnici, care sunt un fel de prieteni pentru credincioșii care apelează la ei sau chiar pentru familiile române. Relația personală cu un părinte duhovnicesc, binefăcătoare și terapeutică, este o imagine a comuniunii între om și Hristos.

Motivul al treilea: Weber a dorit să înțeleagă mai bine calea, prin credință, a creștinului ortodox spre Dumnezeu, a dorit să studieze scara de dezvoltare spirituală înspre desăvârșire, deoarece în Bisericile din vest, scara aceasta spirituală a îndumnezeirii omului nu este foarte cunoscută sau se practică numai în cercuri mistice-meditative.

Motivul al patrulea: autorul protestant este interesat foarte mult de teologia harului în opera părintelui Dumitru Stăniloae, teologia harului fiind deosebit de importantă pentru lutherani, întrucât este sufletul și inima credinței evanghelice. Weber a fost în stare să arate următorul fapt: conceptul evanghelic al harului și învățătura ortodoxă ale profesorului Stăniloae despre har nu se deosebesc mult. Acest aspect este de accentuat și subliniat!

Părintele Dumitru Stăniloae

Format de spiritualitatea ortodoxă, a fost atât dascăl de teologie, la nivel academic, cât și părinte duhovnic pentru studenți! A trăit credința sa în ambele sisteme de dictatură și a îndurat închisoare în perioada comunistă (1958-1963). Biografia sa arată o suferință dramatică și oglindește suferința oamenilor din Europa de Est, în secolul al XX-lea. În ciuda dictaturii ateiste, părintele Stăniloae a rămas fidel tradiției și spiritualității ortodoxe, cu toată inima. În vremurile cele mai grele a scris opera sa, care îl arată ca teologul cel mai mare din România și din întreaga Ortodoxie, în secolul XX. Pe cât era un savant, un om de știință foarte învățat, pe atât era om duhovnicesc, în iubire, modestie și omenie.

Privire succintă asupra cărții lui Michael Weber, care prezintă aspecte din viața părintelui Stăniloae în ordine biografică

***Prietenia spirituală între Nichifor Crainic (1889-1972) și Dumitru Stăniloae, în perioada interbelică*²**

Îl lăsăm deoparte pe Crainic ca persoană politică, de care Stăniloae s-a distanțat. Ca teolog ortodox, Crainic a avut mare înrâurire asupra teologului Stăniloae. Crainic, din 1932 primul profesor la catedra universitară pentru ***asceză și mistică*** în București, a scris o carte despre „Mistica ortodoxă”, în anul 1936. Amândoi, și Crainic și Stăniloae au dorit să formeze și să renoveze societatea română,

---

2. *Ibidem*, p. 120-187.

prin puterea spiritualității ortodoxe. Esențial pentru părintele Stăniloae este conceptul de har al lui Crainic. Viața duhovnicească nu poate fi gândită fără har. Crainic spune: „Prin harul lui Dumnezeu a fost învinsă prăpastia făcută de păcatul strămoșesc între Dumnezeu și creatură. Prin harul crucii omul este răscumpărat și justificat. În Botez omul va fi renăscut și restaurat. Pe calea spre desăvârșire omul conlucrează numai în faza activă, prin asceză, purificare. În faza pasivă se întâmplă încoronarea cu sfințenie doar prin har“. Părintele Stăniloae afirmă, într-o prelegere din 1947: „Cu cât ne străduim să ajungem cât mai sus spre cele desăvârșite, cu atât se diminuează puterile umane, și lucrarea harului dumnezeiesc crește și mai mult, până la copleșirea omului prin lumina cerească“.

*Influența teologiei Sfântului Grigorie Palama (1296-1359),
asupra gândirii părintelui Stăniloae,
în perioada interbelică*³

Marele învățător isihast medieval i-a influențat pe ambii profesori, Nichifor Crainic și Dumitru Stăniloae. În anul 1938, părintele Stăniloae a publicat o carte despre Palama, în care sunt inserate texte din opera Sfântului Grigorie. Cartea a apărut, în ediția a doua, în 1993. Cu teologia experienței tainelor sufletești Sfântul Grigorie inițiază o mișcare împotriva raționalismului rece al tuturor vremurilor. După acesta, apropierea de Dumnezeu se pregătește în pustie, în singurătate, unde creștinul se regăsește prin rugăciune și contemplație. Omul se purifică în calea spre lumina dumnezeiască prin pocăință și zdrobire de inimă. Rolul harului este decisiv: Dumnezeu ajută omul prin strălucirea Sa, așa că omul poate să vadă lumina taborică. Sufletul nu creează lumina, este numai primitorul luminii cerești. În cartea sa despre Sfântul Grigorie, părintele Stăniloae rostește convingerea că învățătura despre energiile dumnezeiești este conformă cu învățătura despre har a Sfântului Apostol Pavel. La sfârșit, omul devine „*anthropos pneumaticos*“, omul duhovnicesc, prin har. Părintele Stăniloae exprimă aceasta în limbaj mistic: „Trebuie nu numai să gândim pe Dumnezeu, ci să-L atingem, să-L îmbrățișăm, să-L simțim, iluminat prin strălucirea dum-

---

3. *Ibidem*, p. 188-248.

nezeiască“. Și adaugă în limbaj mundan: „După ce ne-am bucurat de iubirea lui Dumnezeu, iubirea aceasta ne trimite în direcția oamenilor, ca să îi iubim. În toată experiența aceasta avem parte de lucrarea harului și a energiilor dumnezeiești“.

Lupta împotriva ideologiei fasciste, la Sibiu

Care este rolul Ortodoxiei și atitudinea ortodoxă în perioada național-socialistă, unde sufletul poporului a fost desfigurat prin ideologia fascistă? Părintele Stăniloae a încercat să se delimiteze de accentele naționalist-fasciste prin accentuarea identității ortodoxe, spunând, de exemplu, în 1940, că „crența ortodoxă este inima adevărată a poporului român“. „Ortodoxia, nu naționalismul, este pedagogia cea mai bună a sufletului românilor“⁴

Din 1936, părintele Stăniloae este rector la Academia Ortodoxă din Sibiu. Puțin mai târziu, când Biserica săsească lutherană a căzut pradă puterii celui Al Treilea Reich, părintele Stăniloae a reclamat o separație clară între stat și Biserică. Într-o cuvântare celebră la rectorat din anul 1942 s-a împotrivit miturilor populare ale național-socialiștilor. Denunțase ideologia lor ca pe un surogat religios, cu basme, idoli și idolatrie. Numai în Hristos sălășluiește plinătatea lui Dumnezeu!⁵ În 1943, părintele Stăniloae scria, în articolul „Biserica Ortodoxă a Transilvaniei“: „Vremurile adevărate ale Ortodoxiei numai încep acum. Ortodoxia, cu pozițiile ei, anticipează vremurile viitoare. Noi răspundem criticilor noștri, că vremurile viitoare ne vor confirma.“

„Iisus Hristos sau restaurarea omului“⁶.

Cartea aceasta a apărut în 1942 și încă o dată, aproape neschimbată, în 1993. Punctul de greutate al hristologiei din cartea părintelui Stăniloae este soteriologia. Deoarece iubirea lui Hristos pentru oameni a fost cauza întrupării Sale, din aceeași iubire de oameni Hristos a primit crucea pe Golgota. Capitolele despre cruce în cartea părintelui Stăniloae sunt: „Jertfa desăvârșită, care curăță păcatul oameni-

---

4. *Ibidem*, p. 73.

5. *Ibidem*, p. 268.

6. *Ibidem*, p. 43, 61, 313-339.

lor“; „Jertfa lui Hristos, ca împlinire a dreptății divine“; „Iisus Hristos, Mielul, Care a purtat păcatele lumii“; „Moartea pe cruce“. În context soteriologic, este importantă pentru părintele Stăniloae noțiunea de restaurare a omului. Numai prin credința în Dumnezeu, Dumnezeu personal și desăvârșit, prin credința care are ca bază revelația în Iisus Hristos, omul poate fi restaurat. Identitatea noastră este restaurată după chipul Fiului, dacă și împlinim asemănarea cu Dumnezeu. În mântuire, stare în care oamenii ajung la asemănarea desăvârșită cu Dumnezeu, lucrează în noi Hristos, cu harul Său. Iubirea și harul lui Dumnezeu sunt condiții ale procesului de restaurare. În opera părintelui Stăniloae, restaurarea personală include o participare a fiecărui creștin în străduința de restaurare a semenilor, prin comuniune spirituală și prin slujire socială. Conceptul teologic al părintelui Stăniloae de „restaurare a omului în Hristos“ și în societate prin „comuniune practică-spirituală“ este un concept împotriva ideii naziștilor, potrivit căruia omul se mântuiește singur și devine un erou prin muncă pentru poporul său.

*„Perioada București“, după anul 1947
– început de „eră“ comunistă⁷*

După al Doilea Război Mondial, părintele Stăniloae a fost transferat la catedra universitară pentru *asceză și mistică* la Facultatea de Teologie din București. Aceasta s-a făcut la presiunea politică a Partidului Comunist. Probabil, administrația a dorit ca părintele Stăniloae să fie în stare, de la catedra universitară de București, să reprezinte statul român în conferințele internaționale ecumenice.

La București a predat *ascetica și mistică*. În contextul vremii de atunci putem afirma: prelegerea despre „ascetică și mistică“ a fost o descriere a „omului duhovnicesc“ din tradiția credință ortodoxă, o descriere care avea intenția să-i întărească pe creștini contra comuniștilor, fiind pe cale să dezvolte o învățătură despre „omul nou“.

De fapt, 25 de ani mai târziu, Ceaușescu⁸ a încercat să forțeze poporul român printr-o ideologie pedagogică despre „omul nou“. „Omul

7. *Ibidem*, p. 340.

8. *Ibidem*, p. 372-401.

nou“ trebuia să schimbe România și să ridice societatea socialistă. Conceptul de „om nou“ a fost introdus în legislația educațională, pentru că tinerii erau „proprietatea“ Partidului Comunist. Cu pseudo-religia sa despre „omul nou“, Ceaușescu a sperat să elimine puterea spirituală a Bisericii, în România. În comunism, omul, ca individ a pierdut autonomia sa, gândirea lui a fost supusă total voinței partidului. Crezul ateist în haine comuniste punea în valoare, supradimensionat puterea omului care ascultă doar directivele partidului, dorind să formeze o societate fără clase, fericită, ideală.

*Profesorul Stăniloae a publicat lucrarea
„Ascetică și mistică“ în anul 1947*

Cartea a apărut din nou în 1981 (spre surpriza noastră a primit acordul de a fi tipărită în 1981! – a apărut ca vol. al III-lea în tripticul „Teologia morală ortodoxă“, cu titlul „Spiritualitatea ortodoxă“). Cartea a fost tipărită din nou, după 1989, în mai multe ediții.

Leitmotivul în opera lui Weber despre „Ascetică și mistică“⁹, iarăși, este rolul harului și rolul omului, în conlucrarea lor. Pentru părintele Stăniloae, conlucrarea nu înseamnă doar lucrarea prin care omul ajunge la harul mântuirii; conlucrare înseamnă că omul *devine conștient* de lucrarea harului lui Dumnezeu, în viața sa, pe calea spre mântuire. Conlucrarea înseamnă că omul se eliberează și se purifică de patimi, care îl împiedică să *devină conștient* de rolul harului. Inclusiv în faza aceasta de disciplinare a patimilor, harul are locul principal, și nu străduința omului. În acest context credința și lucrarea ascetică sunt accentuate. Părintele Stăniloae spune: „Înainte de virtuți vine credința și dezvoltăm credința noastră prin har. Dacă avem credință, în care harul a făcut opera sa primară, credința noastră devine lucrătoare în calea virtuților. Credința noastră este dorită prin voință și lucrată prin har. Harul, ca putere de sus, atinge sufletul nostru, așa că sesizăm realitatea lui Dumnezeu. Omul își imaginează că totul depinde de voința sa, dar pe plan transemperic harul este prezent și ne ajută. Astfel voința noastră este în relație continuă cu energiile harului dumnezeiesc“.

---

9. *Ibidem*, p. 358-459.

Între virtuți, „căința” este cea mai importantă – ea, însă, reprezintă un dar al harului. În mărturisirea omului păcătos, duhovnicul este inspirat de darul harului. Harul începe să lucreze în noi la Botez, când Hristos a intrat în inima noastră, iar în Taina Spovedaniei (ca și în toate celelalte Taine și ierurgii), harul este lucrător din nou. După învățătura Sfântului Grigorie Palama despre energii, nevoința ascetică a omului este un răspuns plin de râvnă și de iubire, la lucrarea lui Dumnezeu. Atingerea țelului desăvârșirii nu depinde doar de „antrenamentul spiritual” al omului. Harul învață sufletul, așa cum un copil este învățat de mama sa, care se străduiește cu el, să zică „tata”. Harul „crește” în decursul urcușului spiritual, creștinul ajungând la purificare, sporind duhovnicește și tinzând (sau, uneori chiar ajungând la ea) spre iluminare. Omul, cu ajutorul energiei cerești, poate conlucra în procesul de desăvârșire. Când apare lumina, conlucrarea se încheie, fiindcă lumina este o lucrare pură a harului, o transcriere a harului dumnezeiesc. Omul va fi iluminat și asta înseamnă că lui îi este dată *conștiința* lucrării harului. Punctul de plecare pentru unirea în iubire cu Dumnezeu este de găsit numai în Dumnezeu.

Părintele Dumitru Stăniloae, în cartea sa „*Ascetică și mistică*” a descris calea spirituală spre îndumnezeire. Cartea are, însă, și o **componentă social-etică**, importantă, care nu lipsește niciodată. Cu această componentă autorul reușește, de pildă, să răspundă la întrebarea protestantă, dacă spiritualitatea ortodoxă îi duce pe creștini la o eshatologie individuală prematură. Sau să răspundă la obiecția adusă credinței ortodoxe că ea nu participă la dinamica vieții istorice. De fapt, titlul „*Ascetică și mistică*” – scrisă la momentul în care comuniștii sovietici au luat puterea în România – poate fi înțeles greșit, ca un fel de rezistență apolitică. Adevărul este că, prin conținutul său, cartea este în stare să fortifice spiritul, inima și conștiința credincioșilor din România împotriva seducțiilor totalitare de pe vremea lor.

Adeseori, părintele Stăniloae subliniază în cartea sa: „Cu cât omul se străduiește să ajungă la perfecțiunea în Dumnezeu, cu atât este obligat să participe și la străduința socială în comunitatea pământească, cu scopul ca oamenii să ajungă la o viață bună. Virtuțile sunt de câștigat și în munca umană în comuniune și aici omul poate încerca să se

perfecționeze. Astfel fapta etică, de iubire, în viața de fiecare zi este o cale spre iluminare, spre tainica unire cu Dumnezeu“.

Fără partea aceasta, dedicată vieții în comuniune socială, o descriere a „omului duhovnicesc“ în opera părintelui Stăniloae nu ar fi completă. Convingerea autorului: pentru mântuirea sa, omul are nevoie ca Dumnezeu să Se apropie de el, să intre în comuniune cu el. Sfânta Treime, în Care vedem structura supremei iubiri și comuniuni vrea să restaureze omul și comuniunea oamenilor. Sarcina aceasta revine Fiului, Care este semn al caracterului personal și comunicativ al lui Dumnezeu. Iisus Hristos, în opera Sa de Mântuitor, dorește ca nu numai omul, ci și comuniunea oamenilor să fie restaurată. Această lucrare se realizează prin cuvinte și fapte de iubire, între noi, întreolaltă și, între noi și Dumnezeu, spre Care năzuim.